

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NOMUS

NORDSJÆLLANDSK MUSEUMSFORENING

4. ÅRGANG

NR. 2

JUNI 1991

INDHOLD:

Chr. Zwingmann og hans bygninger i Hillerødområdet . . .	side 3
Kommende arrangementer	side 9
Fundene fortæller	side 10
Invitation fra Lokalthistorisk Forening i Hillerød	side 11
Om udstillingen "SID NED"	side 12
Generalforsamlingen	side 14
Set og Sket	side 15

Nye krav og mål

Forståelsen og interessen for vore museer, som har ansvaret for så vigtig en del af vor samlede kulturarv, afspejles ganske godt i den generelle holdning til hele kulturområdets placering i det landspolitiske interessefelt. Alle er enige om, at kultur er vigtigt, men netop enigheden betyder, at den ikke er egnet til at være emne for en partipolitisk markering. Resultatet er, at den bevillingsmæssigt traditionelt bliver prioriteret lavt.

Nyt i billedet er imidlertid, at erhvervslivet i løbet af firserne er begyndt at se på kulturelle aktiviteter med stigende interesse og tage dem med ind i deres univers. Baggrunden er dels, at en række større virksomheder har omdefinert deres rolle i det samfund, de er en del af og dels, at det giver øget prestige at samarbejde med velrenommerede kulturelle institutioner. Denne udvikling er glædelig og til gavn for begge parter og vil givet videreudvikles i halvfemserne.

Den økonomiske situation vil samtidig stille krav til de kulturelle institutioner om, at de skal drives mere effektivt for at få de øgede opgavekrav gennemført uden en tilsvarende forøgelse af bevillingerne. Sagt i erhvervssprog: Produktiviteten skal op med bibeholdt kvalitet. Her er den kulturelle sektor ved at lære af erhvervslivet.

Disse synspunkter gælder også for museumsverdenen og også for Nordsjællandsk Folkemuseum.

Et museum kan ikke gå konkurs. Men det kan miste sin betydning og sit

omdømme.

Derfor er det vigtigt, at Nordsjællandsk Folkemuseum i de kommende år, specielt gennem sin formidlingsindsats, markerer sig som en interessant samarbejdspartner. Både for det byråd, der har vist tillid gennem de midler, der er stillet til rådighed, og for det erhvervsliv museet skal i dialog med. Samtidig kræver det, at vi viser, at et museum kan drives lige så rationelt som enhver anden form for virksomhed.

Helge S. Bek

*

NoMus er medlemsblad for Nordsjællandsk Museumsforening, som varetager driften af Nordsjællandsk Folkemuseum i Hillerød. Museet dækker landbokulturen i Nordsjælland og er samtidigt byhistorisk museum for Hillerød.

NoMus udkommer 3-4 gange årligt og sendes til alle medlemmer af Nordsjællandsk Museumsforening.

REDAKTION:

Hans Jørgen Clementsen (ansvarsh.)
Flemming Beyer
Aksel Willadsen

Redaktionens adresse:

Nordsjællandsk Folkemuseum
Jægerbakken
Helsingørsgade 65
3400 Hillerød
Telefon: 42 26 43 79

Forsiden:

"Lars Hugger stolen" fra 1824, som er bomærke for sommerens særudstilling på Sophienborg.

Arkitekten Chr. Zwingmann og hans bygninger i Hillerødområdet

Den store brandkatastrofe på Frederiksborg Slot den 17. december 1859 kom til at præge Hillerøds udvikling på flere områder. Således var branden indirekte årsag til, at en af tidens nyeste arkitekturstrømninger "Historicismen" kom til byen. Historicismen tog udgangspunkt i tidligere tiders stilarter som gotik og renæssance, og kom til at dominere den anden halvdel af 1800-årene.

Brand og genopbygning

Slottets brand har pudsigt nok en museal baggrund, idet Fr. VII, der holdt meget af at bo på Frederiksborg Slot, var en ivrig oldsagssamler. Til at opbevare og studere sin omfattende samling, havde han ladet indrette en oldsagssal med kamin ved det nordvestre hjørnetårn. Den skæbnesvangre brand opstod netop her i oldsagssalen og bredte sig til den øvrige del af slottet, som brændte i flere dage. Bortset fra kirkefløjen som blev reddet, udbrændte de øvrige fløje totalt, og tilbage stod kun de sodsvættede mure.

I forbindelse med beslutningen om at genopføre slottet blev en af datidens mest berømte arkitekter, professor Ferdinand Meldahl antaget i april 1860 til at lede det omfattende projekt. Meldahl havde i 1853 vundet Kunstakademiets store guldmedaille og sidenhen fået stor indflydelse på undervisningen af arkitekter, samt tegnet

og stået for restaureringen af adskillige større bygninger.

Udarbejdelsen af et projekt til genopførelse af slottet var en meget stor opgave, både bygningsmæssigt og tidsmæssigt. Meldahl antog derfor en række lovende unge arkitekter som medhjælp ved udarbejdelsen af rekonstruktionstegninger, og til at lede det praktiske arbejde.

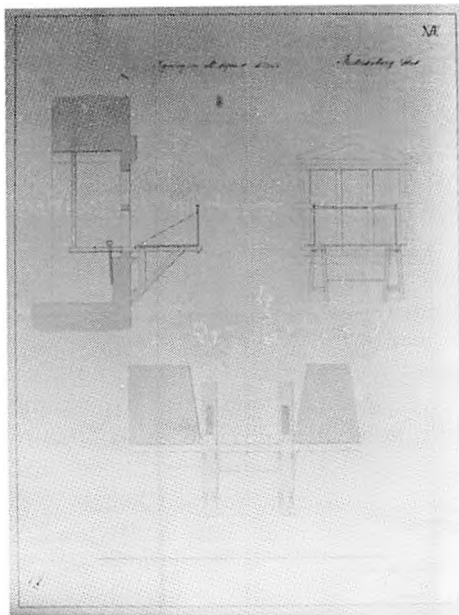
En af de første, der kom til Hillerød, var Christian Zwingmann. Den 1. maj blev han ansat som konduktør på projektet, og kom til Hillerød i begyndelsen af måneden sammen med arkitektkollegaen August Klein samt et par tegnere. De blev indkvarteret i Porttårnet, ligesom de også indrettede tegnestue på stedet.

Zwingmann blev betroet den nok vanskeligste opgave ved genopbygningsarbejdet, nemlig rekonstruktion af slottets helt udbrændte spir. Ud fra ældre malerier og tegninger samt et enkelt fotografi, der var taget før branden, rekonstruerede Zwingmann samtlige spir. Opgaven løste han meget overbevisende og som arkitekt Klein skriver: "Der var næppe nogen, som kunne gøre det bedre end C. Zwingmann".

I oktober 1861 var der rejsegilde på hovedfløjen og spirene, bortset fra kirketårnet som endnu manglede. Zwingmann var naturligvis en af hovedtalerne ved festlighederne.

I efteråret 1862 blev de væsentligste

byggearbejder afsluttet, og den 1. januar 1863 rejste Zwingmann fra slottet efter mere end to et halvt års arbejde på projektet.

Kun få af Zwingmanns tegninger er bevaret. En af disse er "Tegning af et flytbart Stillads - Frederiksborg Slot" dateret 1860 og med signaturen CZ. (Frederiksborgmuseet)

Arkitekten Chr. Zwingmann

Da Zwingmann kom til Hillerød i 1860 var han 33 år gammel og havde allerede stor erfaring inden for bygningskunsten.

Han kom til Danmark i 1851 fra Tyskland, men stammede fra Riga i Letland, hvor han blev født i 1827. Zwingmanns far var tømrermester og

sønnen fulgte håndværkstraditionen og kom i murerlære. Efter svendestykket rejste han til Tyskland i 1848 og arbejdede som murer.

Zwingmann var sandsynligvis en såkaldt "Tyskbalter" med familiemæssige og kulturelle relationer til Tyskland. Muligvis var det den såkaldte russificering, der fandt sted i Letland omkring midten af 1800-årene, der fik ham til at udvandre. Det kan dog også have været den udbredte håndværkertradition med at "tage på valsen", vi ved det ikke.

Zwingmann har uden tvivl været mere end en almindelig murersvend, idet han kort efter sin ankomst til Danmark blev optaget på Kunstakademiet i 1851. Her blev han elev hos Gottlieb Bindesbøll, og allerede i 1855 fik han afgangseksamen med den store sølvmedaille.

Som ung arkitekt arbejdede han for flere af de førende danske arkitekter, bl.a. i Skåne, hvor han stod for restaureringen af herregården Marsvinsholm. I 1858 var han på studierejse til bl.a. Italien.

Zwingmanns mest aktive periode var 1860'erne, hvor mange projekter udgik fra hans hånd. Ud over bygningerne i Hillerødområdet, lå de fleste af hans arbejder i Skåne. Af de væsentligste her kan nævnes den italiensk påvirkede kirke ved Marsvinsholm fra 1867, opført delvis i beton, samt hans måske bedste arbejde, en ny hovedbygning til herregården Kulla-Gunnarstorp. Af hans bevarede arbejder herhjemme er bl.a. apoteket i Hørsholm fra 1866.

Desværre er der ikke bevaret meget tegningsmateriale fra Zwingmanns

hånd. Ud over nogle få opmålinger fra studietiden kendes kun enkelte bevarede tegninger i forbindelse med genopførelsen af Frederiksborg Slot, samt en halv snes skitsebøger fra hans studierejser, især de sidste rejser i 1869-70. Skitsebøgerne giver et billede af Zwingmann som en dygtig tegner og en god iagttager.

Zwingmann og Hillerød

Genopbygningen af slottet øgede den vågnende interesse for de historiske stilarter, ikke mindst i den almindelige befolkning.

Zwingmann var velbevandret i de historiske stilarter og havde, måske med baggrund i sin uddannelse som murer, forkærlighed for den såkaldte "murstensarkitektur". I denne fremtræder husene i røde eller gule sten med mange murstensdetaljer og tegtag.

I forbindelse med sit to et halvt år lange ophold i Hillerød, og sit arbejde på slottet, kom Zwingmann i forbindelse med flere indflydelsesrige personer i byen, bl.a. amtmanden og slotspræsten.

Det blev Zwingmann, der indførte historicismen i Hillerød ved byggerier i begyndelsen af 1860'erne som den nu nedrevne Amtmandsgård på Posen, samt den stadig bevarede præstegård i Kannikestræde.

Amtmandsgården på Posen

Fra gammel tid havde amtmanden haft sin bolig i en bygning hørende til slottet, men denne blev inddraget af kongen i 1850'erne.

Da lensgreve Johan Sigismund Schulin blev amtmand i 1860 måtte han derfor selv indrette sig i en passende bolig. Valget faldt på den gamle kro på Posen, der havde en ideel placering. Købet fandt sted i 1861, og i foråret 1862 blev den gamle hovedbygning og sydvestfløjen nedrevet.

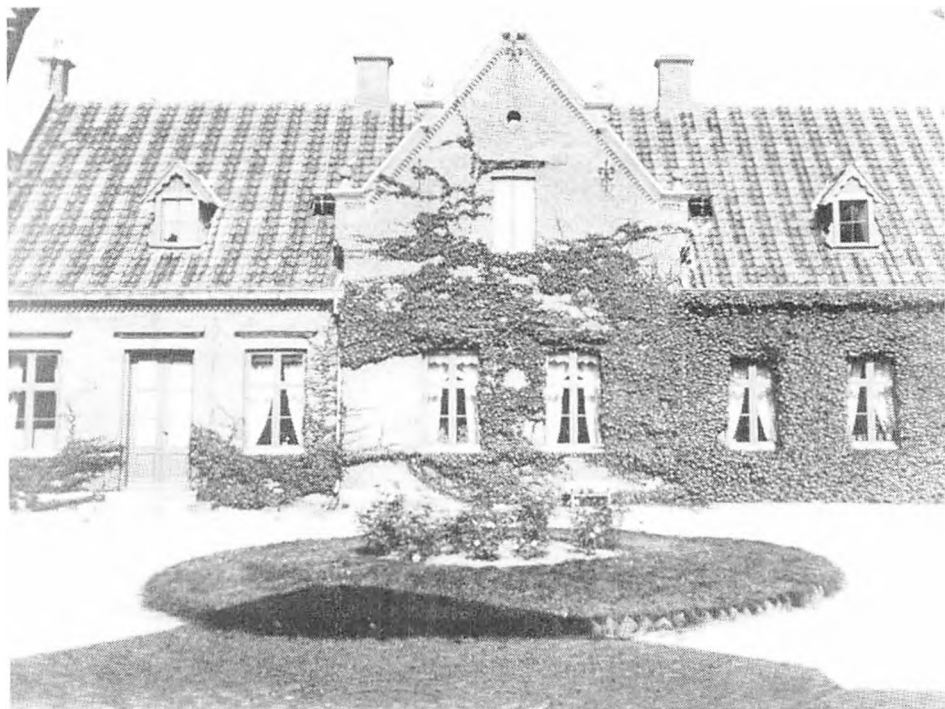
Til at forestå opførelsen af en ny hovedbygning valgte amtmanden den til slottet knyttede arkitekt Chr. Zwingmann. Gennem byggearbejderne på slottet, hvor amtmanden også havde sit kontor, kendte de to personer uden tvivl hinanden. Ved rejsegildet på slottet i oktober 1861 hørte de også begge til blandt hovedtalerne.

Amtmanden har sandsynligvis gerne ville have en statelig bolig i tidens nye stil og dette kunne Zwingmann, så valget har været let.

Den nye hovedbygning blev naturligvis præget af arkitekturen på slottet. Den kom til at fremstå i røde mursten med dekorative led i cementpuds og med renæssance detaljer, en stil der var toneangivende i tiden.

Bygningen havde gavlkviste i begge langsider og flere små kviste i det røde tegtag. Huset, der blev indrettet som et rigtigt herskabshjem, fungerede som amtmandsbolig frem til 1880.

Herefter overgik det til familien Wedel-Wedelsborg, som førte herskabshjemmet videre frem til midten af 1950'erne. Kort efter, i 1959, blev hele komplekset "Den gamle Kro" nedrevet sammen med Zwingmanns hovedbygning. Hermed forsvandt Hillerøds ældste bygninger, nemlig Fr. II's kro fra 1560'erne, noget man uden tvivl burde have betegnet som umisteligt.

Amtmandsgårdens hovedbygning, set fra gårdsiden. Ældre udateret foto.

Præstegården i Kannikegade

Præstegårdens nuværende udseende skyldes en ombygning i 1863-64 foretaget af Chr. Zwingmann (foto i NoMus nr. 1-1991). Bygningens kerne er dog langt ældre, idet der under den midterste del findes en tøndehvælvet renæssancekælder opført i store røde teglsten, antagelig fra tiden omkring 1600.

Bygningen stod tidligere i bindingsværk som nævnt i ældre beskrivelser. Den ringe husdybde, også i kælderen, peger ligeledes på at det altid har været et bindingsværkshus.

Ved en istandsættelse i 1973 fremkom sikre spor efter bindingsværkshuset. Man kunne iagttage, at bag de nuværende røde teglmure gemte sig et ældre bindingsværkshus.

Præstegården var indtil ombygningen i 1863-64 et større firfløjet anlæg, hvoraf de tre længer blev nedrevet.

I november 1862 blev Jens Chr. Hostrup udnævnt til sognepræst ved Slotskirken. Den gamle præstegård trængte hårdt til en modernisering, hvilket det lykkedes Hostrup at få midler til.

Hostrup's valg af Zwingmann som arkitekt kan skyldes, at de begge har

haft deres gang på slottet og dermed var kommet i forbindelse med hinanden.

Zwingmann lod hele bygningen omsætte i grundmur i røde sten med tegltag og en kort sidefløj opføre mod syd. Detaljerne blev meget lig dem på Amtmandsgården, ligesom gavlenes afdækninger og pinakler blev støbt i cement. En karakteristisk detalje er de diagonalt stillede skorstene. Indretnin – gen blev også ændret i tidens smag, således at bygningen fremtrådte som en værdig præstebolig for Hostrup og for den sags skyld for hans efterfølgere frem til idag.

Hospitalet i Nyhuse

Hillerød Hospital blev oprettet af kongen i 1726 efter initiativ af den daværende slotspræst, senere biskop Peder Hersleb, over hvilken der er indemuret en mindetavle i Præstegården. Hospitalet blev indrettet for syge og vansirede fattige i amtet og lå i Slotsgade frem til 1866, hvor det blev nedlagt.

Behovet for en ny og bedre bygning til de ældre fattige i amtet var påtrængende. I 1870 fik hospitalet derfor en ny fundats, der omfattede disse mennesker, og i ledelsen sad bl.a. amtmand Schulin og sognepræst Hostrup.

Til at tegne den nye bygning valgtes Chr. Zwingmann på trods af at han ikke havde virket i Hillerød i nogle år. Sandsynligvis var det Schulin og Hostrup, der begge kendte Zwingmann fra

egne byggerier, som udvirkede, at han kom til at tegne det nye hospital.

Hvorvidt han også har haft indflydelse på udflytningen til Nyhuse er uklart, men utænkeligt er det ikke. Som tidligere nævnt var Zwingmann uddannet hos professor Gottlieb Bindesbøll, og det var denne, der tegnede lægeforeningens boliger i København i 1853. Disse var nyskabende, hvad angik sundhedsforhold i boliger, og Zwingmann har uden tvivl kendt disse tanker.

Hospitalet blev opført i 1869-70 på en åben grund i det nuværende Grønnegade (Foto i NoMus nr. 1-1991). Bygningen havde plads til 22 beboere på både enkelt- og dobbeltværelser. Planen var efter de nyeste principper med midtergang og værelser ud mod bygningens facader.

Hospitalet blev opført i to etager af gule mursten med lavt skifertag. Detaljer som murbånd, pilastre, gavlfrontoner mm. var ligeledes i teglsten.

Arkitekturen var dog helt forskellig fra Zwingmanns tidligere arbejder i Hillerød. Bygningen var nærmest senklassicistisk med midtplaceret risalit i facaden mod gaden og siderisaliter mod haven, stram vinduesinddeling, samt klassiske gavltrekanter. Alt i alt – unægteligt et stort spring fra præstegården fem-seks år tidligere.

Bygningen stod uændret frem til 1929 hvor den overgik til alderdomshjem i Frederiksborg Slotssogn. I forbindelse hermed blev der opført en tilbygning på havesiden i to etager. Senere blev bygningen brugt som plejehjem – det blev nedlagt i 1990.

Oliemaleri af August Fischer der viser landstedet Strødam 1878. (Strødam)

Strødam ved Gadevang

Finansmanden, etatsråd C.F. Tietgen købte i 1871 gården Hillerødsholm af staten og forsøgte i nogle år at drive det frederiksborgske hestestutteri videre. Det lykkedes som bekendt ikke.

Forhistorien til Tietgens landsted Strødam på Hillerødsholms jorder begynder imidlertid mange år før og har spændende relationer til Marmorkirken i København.

Tietgen skriver om dette i sine erindringer, at han i 1867 besøgte Marsvinsholm i Skåne og her så, at arkitekt Zwingmann opførte en kirke i beton for baron Stjernblad.

Tietgen fik nu den idé, at Marmor-

kirken skulle færdiggøres i dette materiale. Han bestilte derfor hos Zwingmann nogle skitser af, hvordan kirken kunne komme til at se ud. Planen var at overdrage Zwingmann ledelsen af byggeriet, men der viste sig at være store vanskeligheder med betonkonstruktionen.

Efter nogle år fik Zwingmann en langsomt tiltagende sindssygdom. I håb om at et ophold på landet ville være gavnligt fik Zwingmann opgaven med landstedet Strødam. Og som Tietgen skriver: "Der blev altsaa ikke andet at gøre end at overdrage den hele Ledelse til Kammerherre Meldahl".

Zwingmann ledede opførelsen af Strødam til Tietgens fulde tilfredshed

og med megen smag, dog uden at det viste sig at være gavnligt for hans sindssygdom, som Tietgen skriver.

Strødam blev nok Zwingmann's sidste byggeprojekt. Det blev placeret i skovbrynet med en åben engelsk park foran. Bygningen blev opført i engelsk schweizerstil med pudset mur og spånklædt tag. Tømmerkonstruktionen var rigt detaljeret, og der var et utal af udbygninger og kviste mm.

Zwingmann var med Strødam ovre i en anden stilart end tidligere, men ukendt var den ikke. Ofte havde hver bygningstype sin stil, alt efter funktionen. Således tog næsten alle datidens landsteder udgangspunkt i en malerisk engelsk påvirket villastil.

Efter fru Laura Tietgens død i 1917 gik Strødam i arv til hendes brodersøn godsejer Axel Jarl. Denne lod i 1925 ejendommen fredlyse som naturvidenskabeligt reservat.

Efterskrift

Museet er for nylig blevet opmærksom på gården Lønsgård ved Harløse, hvis form og detaljer minder meget om Zwingmann's tidligste bygninger i Hillerød. Muligvis findes der flere "Zwingmannske" bygninger i Nordsjælland.

Flemming Beyer

LITTERATUR:

- 1) Dansk biografisk Leksikon.
- 2) Fra Frederiksborg Amt. Årbog 1963 udgivet af Frederiksborg Amts Historiske Samfund.
- 3) Nils Gustafsson: Det gamle Hillerød Hospital. Hillerød 1958.
- 4) Knud Millech: Danske arkitekturstrømninger 1850 - 1950. København 1951.
- 5) H.D. Schepelehn: Den gamle Kro. Hill. 1956.
- 6) C.F. Tietgen: Erindringer og optegnelser. København 1904

Kommende arrangementer

Sommeråbent med særudstillinger på Sophienborg

Den 23. juni 1991 kl. 13.00 åbner Sophienborg sommersæsonen med særudstillingen "Sid ned". Kl. 14.00 kommer Hillerød og Omegns Folkedansere og optræder.

Særudstillingen fra efterårsferien "Med lodder og trisser" er nyopstillet og indeholder ud over historiske fysikapparater fra Hillerødvirksomheden Weitzmanns Etablissement også et "Miniekperimentarium".

Til sommersæsonen åbner ligeledes udstillingen "Bryllup og Brudekjoler 1790-1990" i Helsingørgade 65.

Begge museets afdelinger er åbne fra den 23. juni til den 25. august alle dage undtagen mandag fra 11 - 16.

Aktivitetsdage

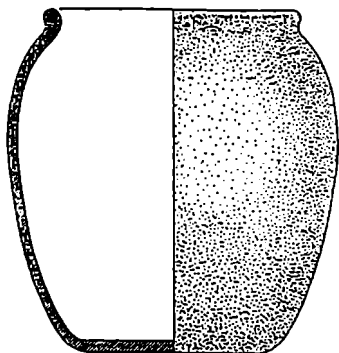
Sammen med Hillerød Bibliotek arrangerer Nordsjællandsk Folkemuseum flere aktivitetsdage omkring temaet Børn og Leg. Aktiviteterne omfatter legedage, skattejagt i Hillerød, legetøjsudstilling mm. Aktiviteterne begynder den 25. juni.

Der udgives en folder med program, som kan fås på Folkemuseet, biblioteket og turistbureauet.

*

Kulturhistorisk cykeltur:
Se nærmere side 11.

FUNDENE FORTÆLLER

Forrâdskar fra tiden omkring Kristi fødsel. Fundet i forbindelse med udgravningerne ved Dageløkke. Har været brugt til mere grove formål i den daglige husholdning på jernaldergården. (Tegning: Ingelise Dietre)

NORDSJÆLLANDSK FOLKEMUSEUM har i de seneste måneder arbejdet med at analysere resultaterne af de udgravninger, som blev foretaget sidste sommer på virksomheden Coloplast's grund ved Dageløkke i Humlebæk, som kort omtalt i NoMus i december 1990.

En gennemarbejdning af de registreringer, som blev gjort i forbindelse med udgravningen samt et nøjere studium af de mange fund, har været med til at give et bedre overblik over bopladsens alder og størrelse.

Fem huse fra ældre jernalder

Ved udgravningen kunne registreres

rester af ialt fem bygninger, som må tidsfæstes til århundrederne lige omkring Kristi fødsel (ældre jernalder). De fem huse har næppe ligget der samtidig, og nogle af de registrerede bygninger kan derfor måske opfattes som genopførelser af ældre bygninger, som er forfaldet og har måttet rives ned.

Bygningerne udgjorde en typisk jernaldergård

Fra andre undersøgelser i bl.a. Nordsjælland i de seneste år ved vi, at et gårdkompleks fra tiden omkring Kristi fødsel typisk bestod af tre bygninger. Dels har man haft et ca. 20 m langt hus, hvor der har været både stald og bolig, dels et mindre langhus af ca. den halve længde (magasinbygning?) og endelig en lille kvadratisk bygning, der i fagkredse betegnes som en "staklade". Sidstnævnte har antagelig tjent til opbevaring af korn. Disse tre typer bygninger genfindes på bopladsen ved Dageløkke Mølle, og gården her kan derfor betegnes som en 'typisk' jernaldergård.

Jernaldergården har ligget for sig selv

Der har ikke været tale om en egentlig jernalderlandsby ved Dageløkke Mølle, men derimod om en enkeltliggende gård. Denne iagttagelse er vigtig. På baggrund af mange års undersøgelser

i Jylland har arkæologerne nemlig været meget tilbøjelige til at opfatte netop landsbyen som jernalderens typiske bebyggelsesform. I Nordsjælland kendte vi indtil for blot fem år siden stort set intet til jernalderens bebyggelser, men gennem en systematisk arkæologisk indsats er der nu udgravet en række bopladser fra perioden omkring Kristi fødsel.

Det bemærkelsesværdige er, at vi ikke er stødt på så meget som én landsby, men derimod udelukkende på enkeltliggende gårde fra ældre jernalder.

Vi kender endnu ikke forklaringen på, hvorfor de nordsjællandske jernalderbønder tilsyneladende foretrak at bo enkeltvis fremfor i et landsbyfællesskab, men det er en spændende problemstilling, som i de kommende år givetvis vil blive genstand for yderligere undersøgelser.

De seneste års jernalderfund præsenteres i en bog

Netop fordi vi her i Nordsjælland nu har nyt at fortælle om ældre jernalder, er der på museerne i Hørsholm og Hillerød iværksat et større arbejde med at udgive en bog, hvor de seneste års udgravninger præsenteres.

I denne publikation vil også resultaterne fra udgravningen ved Dageløkke Mølle være at finde, og det er glædeligt, at Coloplast med stor velvillighed har indvilliget i at støtte museerne i dette arbejde.

Steffen Stummann Hansen

Invitation

Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune indsamler for tiden gamle og nyere Hillerød-sange. I den forbindelse afholder vi et sangarrangement i Hillerød Festuge tirsdag den 20. august 1991 i Mini Scala, Slotsgade 18. Tidspunktet vil senere blive meddelt i de lokale aviser.

Torsdag den 24. okt. 1991 kl. 19.00 på Hillerød Bibliotek er der lysbilledforedrag ved John Poulsen om Nordbanen: Jernbanestrækningen København - Hillerød - Helsingør igennem 125 år. Ved begge disse arrangementer, som Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune står bag, byder vi også medlemmer af Nordsjællandsk Museumsforening hjerteligt velkommen.

*Asger Berg
formand for Lokalhistorisk Forening
i Hillerød Kommune*

Kulturhistorisk cykeltur den 17. august 1991

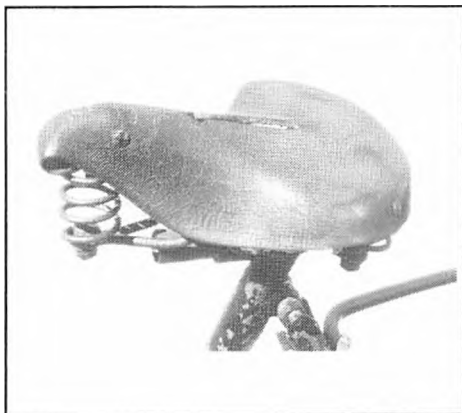
I anledning af Hillerød Festuge arrangerer Folkemuseet og Dansk Cyklistforbund en cykeltur i Hillerøds omegn til både kendte og ukendte kulturminde fra oldtiden og nyere tid. Guide er museumsinsp. Flem. Beyer.

Foldere om cykelture

Nordsjællandsk Folkemuseum udgiver her i juni måned to foldere med kulturhistoriske cykelture i Hillerød og omegn. Udgivelsen sker i samarbejde med Dansk Cyklistforbund. Hillerød lokalafd. og Hillerød Turistforening. Folderne indeholder en rutebeskrivelse og en omtale af kulturminerne på turen. Folderne, der bliver med tegninger og kort, kan i slutningen af måneden afhentes gratis på museet.

Om udstillingen "Sid ned"

Sommerens særudstilling
på Sophienborg

Den gamle cykel står klar. Sid op!

I museets magasiner og samlinger gemmer der sig mange genstande, som man gerne vil præsentere for publikum.

Forskellige særudstillinger får gerne nogle af disse ting frem i rampelyset for en tid, hvorefter de igen må indtage deres gamle plads – nu måske ekstra istandgjort og restaureret – og det er jo heller ikke så galt.

Udstillingen med titlen "SID NED" er lavet med henblik på at vise så mange af museets genstande som muligt, dvs. at der ikke, som man så tit er nødt til ved særudstillinger, er lånt ting og sager fra andre museer eller private samlinger.

Samtidig blev opgaven sat, at udstillingen skulle fortælle om landbohistorie fra Nordsjælland, og der skulle være

en ramme, der kunne binde udstillingen sammen.

En ternet sypose med broderede rækker i blåt garn fik pludselig et gammelt erindringsbillede frem af en håndarbejds lærerinde, der sagde: "Stående sy pige og siddende kokkepige du'er ikke" til småpigerne, der – ivrigt riende på sytøjet – stod i kø for at vente på videre besked angående det indviklede arbejde.

Der var altså noget arbejde, man skulle sidde ned til, og andet, der skulle udføres stående – og sådan var det også på landet.

Var det nu også muligt at fortælle det med de genstande, museet har? Det var jo ikke nok at vise en række stole – selv om rækken kunne blive både lang og spændende, hvis alle magasin stolene blev stillet op.

Det skulle heller ikke være en håndværkerudstilling, hvor der ellers kunne hentes eksempler hos både skomager, skrædder, vejmand og flere andre.

Udgangspunktet skulle være det almindelige dagligliv på landet, og ud fra hver ting skulle der kunne fortælles historie.

Perioden blev lagt indenfor et tidsrum på ca. 100 år, fra 1850 – 1950, med vægten lagt på sidste halvdel, først fordi der var flest genstande herfra, og dernæst fordi udviklingen i den tid er løbet så stærkt, at netop denne tid er værd at kaste et tilbageblik på.

Omkring en halv snes små udstillinger blev det endelige resultat af magasinjagten.

Udstillingens bomærke måtte blive "Lars Hugger stolen" fra 1824 med

teksten: "Sid på mig og hvil dig". Om stolens oprindelse vides ikke meget, men så meget mere om Lars Hugger, som utvivlsomt er fremstilleren af den. Han har lavet en række af disse stole i første halvdel af 1800-tallet.

Snittebænken fra huggehuset blev næste billede. Før industrien kom med tilbuddet om billige, fabriksfremstillede redskaber, var man nødt til at kunne lave disse selv med et minimum af værktøjer.

Sygdom i ældre tid var ingen spøg på landet. Man klarede sig så længe som muligt med husråd og eventuelt hjælp fra den stedlige kloge kone, men hjalp det ikke, måtte man køre efter doktoren, som fik doktorstolen spændt på hestevognen, og så gik det af sted – dog tit for sent.

Til landbrug hører der køer, og køer skal malkes. Malkestolen var god at sidde på, mens man malkede. Men da malkemaskiner vandt indpas i kostalden, kom malkestolen på museum sammen med andre genstande, åg og mælkejunge, genstande der har været i brug helt op mod vor egen tid.

Det lille sted med hjerte i døren, bag hvilken man kunne sidde i fred, huskes af mange, og der er vel stadig steder, hvor det findes endnu. Da byerne fik vandklosetter, måtte man på landet endnu i lang tid klare sig med tønden – det var dog et hygiejnisk fremskridt fra den tid, hvor man klarede sig med grebningen i kostalden.

Hu-hej, hvor det gik – nedad bakken en vintersøndag med sne og knitrende frost på den solide træslæde. Børnene fik røde kinder og nød de sparsomme fristunder. Meget legetøj

havde de ikke, dengang de deltog i det daglige arbejde fra de var 6–7 år.

Men efterhånden som tiderne bedredes, og børneskollen blev mindre, kom købelegetøjet også ud på landet. Fra omkring 1935 er der samlet noget af det legetøj, man kan sidde på under legen.

En pause i arbejdet for en kort sludder over en tår kaffe, et par kopper på køkkenbordet og frem med "Madam Blå" – kaffekanden, der stod i næsten alle danske hjem fra omkring 1880. Dette lille øjebliksbillede kunne iagttages i godt 80 år, fra komfurets indførelse til kaffemaskinen tog over.

Cyklen frem og hen til købmændene efter en pakke "Rich's" og lidt sæbe. Sådan klarede man indkøbene i et par generationer, før velstand og stordrift fik gjort det af med landkøbmændene og den lokale brugs.

Man sad omkring radioen og lyttede i de år, den var enerådende. Størst betydning fik radioen nok under besættelsen 1940–45, hvor den var den eneste forbindelse med omverdenen udenfor det censurbelagte Danmark.

Modtageforholdene kunne være svære, og stor opfindsomhed blev lagt i at fremstille den bedste rammean-tenne – sådan kan en gammel Philipsmodtager fra 1941 også fortælle historie.

*

Jagten på museumsmagasinet er slut for denne gang, men der står mange flere ting, som nok skal få deres chance en anden gang.

Birgit Nilaus

Generalforsamlingen

Generalforsamlingen i Nordsjællandsk Museumsforening blev afholdt den 28. februar 1991. Der var mødt 72 medlemmer. Niels Arne Hansen blev valgt til dirigent og konstaterede generalforsamlingens lovlighed.

Først aflagde formanden Hans Jørgen Clementsen beretning, som indledte med at mindes museets mangeårige leder og formand Nils Gustafsson, der var afgået ved døden i januar måned.

Derefter omtalte formanden Hillerød kommunes spareforslag på kulturområdet og nævnte, at museet efter hans skøn ikke ville få tilskuddet forringet i 1991. Dette skulle opfattes som en tillidserklæring fra myndighederne og tage som en påmindelse om at tænke i nye baner – og måske måtte man gå radikalt til værks for at få mere ud af det tilskud, som politikerne giver. Det er af meget stor betydning, at det gode samarbejde med stamkommunen Hillerød fortsætter. Museumsforeningen forvalter mange penge, som Hillerøds borgere kan forvente bliver givet rigtigt ud. Det havde været en skuffelse, at museet ikke i tilstrækkelig grad havde kunnet skabe sig en profil, man lagde mærke til.

Medlemstallet var steget med 22 til ialt 319.

Museumsinspektør Flemming Beyer gennemgik i sin beretning årets aktiviteter, der særligt var præget af den nye museumslov, store arkæologiske udgravninger og overflytningen til Sophienborg. Museets arbejdsområder blev gennemgået, herunder nye gaver

til museet, inden for den senere tid omkring 700 genstande. Arkæologiske undersøgelser i Salpetermosen var afsluttet, ligesom bygningsregistranten over Ll. Lyngby var udgivet.

Museet havde haft to større særudstillinger en i Helsingørgade om "Olietryk – folkets billeder" og en på Sophienborg om Weitzmann's Etablissement, samt en mindre udstilling om J.Chr. Hostrup.

Besøgstallet i 1990 havde været 4.640 og ved museets skoletjeneste havde museumsrådgiveren Finn Rein-dahl undervist o. 600 elever og afholdt flere lærerkurser.

Kassereren Ole Jørgensen gennemgik regnskabet, som blev godkendt uden bemærkninger. Styrelsens forslag om en kontingentforhøjelse til 50 kr. for enkeltmedlemmer, 80 kr. for husstandsmedlemmer og mindst 200 kr. for erhvervsmedlemmer blev godkendt.

Nyvalgt til styrelsen blev Helge Bek, Ebbe Løvig Nielsen og Connye Pedersen. Genvalgt blev Hans Jørgen Clementsen og Mogens Tving Jensen. Niels Arne Hansen blev ligeledes genvalgt som revisor.

Ved et møde efter generalforsamlingen har styrelsen konstitueret sig således:

H.J. Clementsen (form.), Helge S. Bek (næstform.), Ole Jørgensen (kass.). Øvrige medlemmer: Bent Christoffersen, M. Tving Jensen, E. Løvig Nielsen, Ole Nilas, Connye Pedersen og Joris Petersen (repræsentant for Hillerød kommune).

Som medlemssekretær uden for bestyrelsen fortsætter Dagmar Clementsen.

HJC

SET OG SKET

Magasinet færdigt

Malermester Ib Willumsen i det nye magasin foran reolen, der rummer genstande fra malerhåndværket.

HER I FORSOMMEREN er der lagt den sidste hånd på færdiggørelsen af museets nye magasin i tagetagen på hovedbygningen på Sophienborg. Magasinet skal i fremtiden rumme næsten alle typer af mindre genstande, undtaget tekstilsamlingen, maleri- og billedsamlingen samt arkivet, som stadig får til huse i Helsingorsgade.

Magasinprojektet begyndte i 1989 med en større bevilling fra Statens Museumsnævn. Med hjælp fra Frederiksborg Amts beskæftigelses sekretariat fik museet ansat en arkitekt, som udarbejdede det endelige projekt, ligesom museet fik hjælp til opsætning af det omfattende reolsystem.

Hillerød kommune bevillegede i 1990 et nyt varmeanlæg, hvilket også medførte, at hovedbygningens tagetage blev isoleret og beklædt med plader.

Rummet manglede nu kun den endelige finish. Her trådte malermester Ib Willumsen til og tilbød at udføre malerarbejdet vederlagsfrit. Både loft, vægge og gulv. Dertil kom at det også lykkedes at få malervarefirmaet Flügger til at sponser malermaterialerne. En af museets frivillige medarbejdere har udført elarbejdet, og den frivillige arbejdsgruppe er ved at bringe

genstandene på plads. Inden længe har museet, som flere har udtrykt det, "alle tiders magasin".

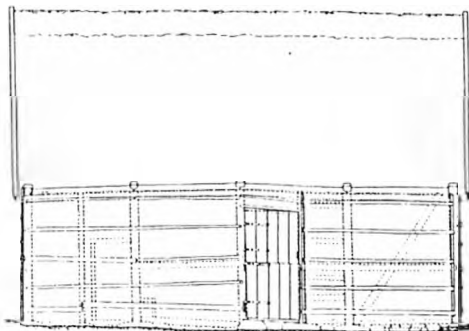
Fårehus fra Tisvilde flyttet til Sophienborg

MUSEET HAR gennem flere år arbejdet med at bevare aftægthuset på Vieholmgaard i Tisvilde. Mange muligheder har været drøftet og forsøgt, både sammen med lokale museumskræfter og det netop åbnede Skt. Helenecenter, som Vieholmgaard er en del af i dag. Det lykkedes dog kun at bevare et lille fåre- og huggehus, som her i foråret blev flyttet til Sophienborg, takket være midler fra Amtsmuseumsrådet.

Det lille fårehus stammer fra 1876 og var opført i bindingsværk med stråtag. Bygningen var stråklædt overalt, en unik byggemåde, som i dag er helt forsvundet og kun kendes fra ældre billeder og malerier. Dette, sammen med den sene nordsjællandske bindingsværkstype, gør, at bygningen er et meget fint eksempel på et mindre, nordsjællandsk hus på landet i forrige århundrede.

Takket være bygningens beskedne størrelse kunne hver væg/gavl nedtages samlet, således at disse kun består af fem større dele, hvilket giver store økonomiske og praktiske fordele ved en genrejsning. Hertil kommer så syldstene og tagværk. Forhåbentlig bliver der i en ikke al for fjern fremtid mulighed for at genrejse fårehuset ved Sophienborg, således at der i det mindste findes ét eksempel på denne tidligere så almindelige byggemåde i Nordsjælland.

Nedenstående illustration viser facaden. Opmåling ca. 1:100. FB

Folkemuseet indleder sommersæsonen

søndag den 23. juni kl. 13.00
på Sophienborg

*

HILLERØD OG OMEGNS FOLKEDANSERE

optræder på plænen kl. 14.00

*

Herefter er Folkemuseets afdelinger i Helsingørsgade (særudstilling om Bryllup og Brudekjoler 1790 – 1990) og på Sophienborg (særudstillingen "Sid ned") åbne hver dag (undtagen mandage) kl. 11 – 16.

Særudstillingen fra efterårsferien "Med lodder og trisser" er nyopstillet og indeholder historiske fysikapparater fra Hillerødvirksomheden Weitzmanns Etablissement samt et "Minieksperimentarium".

